

VEJDE SE EKONOMIKA A EKOLOGIE DO JEDNOHO LESA?

Vladislav Ferkl

Pro úspěšnost každého, v daném případě výběrného způsobu hospodaření, jsou důležité jeho ekonomické výsledky. Ne jinak je tomu i u Lesů České republiky na 393ha demonstračním objektu Klokočná (polesí Komorní Hrádek, LZ Konopiště) při ověřování možnosti provozního uplatnění ekologicky hodnotnějšího výběrného způsobu hospodaření v podmínkách produkčních lesů středních poloh. Vzájemné porovnávání ekonomické výhodnosti pasečného a nepasečného hospodaření zde probíhá v letošním roce již plných 25 let. K tomuto výročí byl 25. 6. 2015 na Klokočné uskutečněn tradiční celostátní seminář za účasti více jak 130 odborníků, včetně významných osobností z lesnického i ochranného prostředí.

Způsob porovnání ekonomických údajů

Určitě lze namítnout, že pro plnohodnotné porovnávání obou způsobů hospodaření by bylo přesnější uvést toto zakulacené výročí pojmem „teprve 25 let“. Výsledky takového měření za delší období než čtvrt století zatím bohužel v našich podmínkách nemáme. Jsme však přesvědčeni, že při dodržení potřebné přesnosti a objektivnosti porovnaných údajů mají již dnes získané výsledky značnou vypovídací hodnotu a údaje dalších let budou jen zpřesněním a potvrzením dosavadního trendu současných hodnot.

Od roku 1990 do roku 2006 se vzájemné porovnávání dosažených ekonomických výsledků hospodaření dělo porovnáním reality výběrného hospodaření na Klokočné oproti modelové kalkulaci nákladů nutných na pasečné hospodaření, sestavené pro stejné podmínky a území. Použitý model, při nejlepší vůli autorů, nepůsobil pro některé oponenty věrohodně a byl důvodem ke zpochybňování dosažených výsledků. Proto od roku 2007, tj. od doby, kdy je Klokočná vedena jako samostatný výkaznický objekt, provádíme srovnávání mezi výběrným hospodařením na Klokočné a pasečným způsobem na stanovištně srovnatelných podmínkách polesí Komorní Hrádek, kam dnes Klokočná patří, ale hlavně vůči více jak 30 000 ha celého LZ Konopiště.

Vyvrátit pochyby a prokázat přednosti nepasečného – výběrného způsobu hospodaření v podmínkách našich lesů (od 3. až 4. vegetačního stupně výš) znamená obstat v porovnávání ekonomických i ostat-

ních hospodářských výsledků, ale zároveň i v reálném předpokladu perspektivy trvalého udržení této prosperity. Pro názornou prezentaci takového srovnání, které na Klokočné každoročně provádíme, možno vylišit následující „soutěžní“ disciplíny.

Stabilizovaný, případně dlouhodobě se vyvíjející stav porostních zásob

Dosavadní výsledky této disciplíny jsou uvedeny v článku *Klokočná, sonda do světa možností a hodnot výběrného způsobu hospodaření v podmínkách našich lesů*, uveřejněném v srpnovém čísle LP. Poslední měření pochází z letos provedené již čtvrté inventarizace lesů v DO, podle které porostní zásoby již počtvrté po sobě vzrostly, a to celkově od prvního měření v roce 2000 o 25 m³/ha, tj. zvýšení původního stavu o 11 %, a dosáhly tak cílové hektarové zásoby, vymezené pro přechodné období (plán 250, plnění 252 m³/ha). Tedy vše, co bylo za toto období na Klokočné realizováno (včetně rozsahu výběrných těžeb), se dělo za postupného nárůstu porostních zásob.

Výše těžeb (výtěžnost) z 1 ha obhospodařované plochy

Za posledních osm let se na téměř 400 ha Klokočné těží výběrným způsobem ročně z každého hektaru lesa o 1,50 m³, tj. o 26 % víc dřeva než na celém LZ Konopiště, a dokonce o 1,71 m³ víc než na polesí, kterého je Klokočná součástí. Rozdíl není ve stanovištních podmínkách ani v přetěžování porostů (viz výsledky předchozí „disciplíny“), ale tedy jen ve způsobu hos-

podáření. Vývoj porostních zásob dává předpoklad, že tento trend bude v dalších letech ještě mírně pokračovat. Tato skutečnost určitě patří mezi významné argumenty vyvracející jeden z nejčastěji uváděných, ale ničím nepodložených tvrzení o menších produkčních možnostech výběrného hospodaření a jejich ekonomické ztrátivosti.

Následující série „soutěžních disciplín“ porovnává rozdíly ekonomických nároků mezi oběma způsoby hospodaření v jednotlivých lesnických činnostech. Předmětem porovnávání je výše ročních přímých nákladů (PN) vynaložená na 1 ha obhospodařovaného lesa.

Výše PN na těžební činnost celkem (těžba + přibližování)

Těžební práce jako celek jsou ve výběrném hospodářství objektivně o něco nákladnější než v koncentrovaném provedení na holině. Vedle této skutečnosti se do našeho rozdílu v nákladech promítá i vyšší výtěžnost dřeva z 1 ha plochy (viz předcházející ukazatel) než v pasečném lese. Prostě ze stejně velké plochy se na Klokočné produkuje trvale více dřeva než v lese pasečném, což se samozřejmě projevuje větším rozsahem těžebních prací. Pokud vynaložené prostředky přepočítáme na stejnou intenzitu těžeb, jsou rozdíly v hodnocení zcela přijatelné: zatímco průměrné náklady na 1 ha těžební činnosti jsou u uplynulých osm let v rámci celého LZ Konopiště ve výši 1 648 Kč, na Klokočné činí 1 737 Kč, což je o 5 % víc. Největší rozdíl přitom činí samotné přibližování dřeva, které je v průměru dražší

o 10%. To je realita, se kterou je třeba zřejmě i do budoucna počítat.

Výše nákladů
na pěstební činnost celkem

Obrácený výsledek přináší pěstební práce, kde rozsah prakticky všech činností klesá úměrně s postupem přechodu porostů na výběrný způsob. Úmyslné zásahy jsou do značné míry nahrazovány přirozenými vývojovými procesy, které hospodář dle potřeby jen doplňuje či usměrňuje k naplnění výhledového cíle. Důkazem jsou i údaje ekonomického rozboru rozsahu a nákladů na pěstební činnost celkem, které od r. 2009 trvale klesaly a v roce 2013 již tvořily pouhých 50 % (815 Kč/ha) oproti výsledkům celého LZ. Dílčí vybočení z tohoto trendu ve výsledcích roku 2014 je spíše důsledkem organizačních změn při převodu DO Klokočná z polesí Říčany na Komorní Hrádek. Rozdíl se ukázal především ve vyklizování klestu a oplocení kultur. Většinu ostatních pěstebních prací tento výkyv nepostihl. Očekáváme, že v následujících letech by celková úspora v pěstebních nákladech již měla opět klesnout pod 50 % oproti lokalitám s pasečným způsobem hospodaření a výhledově se v tomto srovnání držet kolem 30 %.

Umělé zalesňování
a další pěstební činnosti

Dokladem opodstatněnosti předchozího tvrzení, že pěstební činnost ve výběrném hospodaření na Klokočné by měla do budoucna být o víc jak 2/3 levnější než v pasečném, jsou údaje o klesajícím rozsahu umělé výsadby. I při snaze hospodáře o urychlenou úpravu druhové skladby porostů dosadbou chybějících dřevin tvoří za rok 2007–2014 náklady na zalesňování průměrně 43 % oproti nákladům dosahovaným v rámci celého LZ a budou nadále klesat. Ostatní náklady pěstebních prací jako oplocení, mazání a ožínání kultur jsou v zásadě závislé na rozsahu umělého zalesňování a potvrzují uvedený trend úspor v pěstební činnosti.

Od roku 2010 platí obdobné hodnocení i v přímých nákladech na výchovu porostů (prořezávky), které jsou za toto období posledních pěti let oproti lesnímu závodu v průměru ročně na 1 ha obhospodařované plochy o 38 % nižší. Do roku 2010 byly prořezávky na Klokočné prováděny podle závazných údajů a pravidel, platných pro stejnověkové porosty. Postup-

ně se však prokázalo, že takovéto opatření je pro porosty obhospodařované výběrně pěstebně škodlivé a zároveň i velmi drahé. Změna, ke které před pěti lety s platností nového LHP při výchově porostů došlo a která přivedla onen zvrát, byla již blíže popsána v předcházejících publikacích, vydaných k problematice výběrného hospodaření na Klokočné. I zde je vyčíslený efekt výsledkem uplatnění přírodních procesů ve vývoji porostů (výšková diferenciaci a redukce počtu jedinců působením horních etází).

Třetí skupinu srovnávacích disciplín tvoří sumární ukazatele celkové efektivity způsobu hospodaření. Z vyhodnocovaných jsou to výnos z realizace vyprodukovaného dřeva a celkový efekt hospodaření.

Výnos z realizace dřeva

Výnos z realizace dřeva je ukazatel tržeb za vytěžené dřevo sledovaný v daném čase zvlášť podle srovnávaných lokalit, tj. na Klokočné, na polesí Komorní Hrádek a v rámci celého LZ Konopiště.

Výsledky dokazují, že ani v přechodné fázi není důvod k tomu, aby výběrný způsob hospodaření byl ekonomicky ztrátový. Spíše naopak, na 1 ha obhospodařované plochy bylo v průběhu sledovaných osmi let dosaženo ročně na Klokočné 9 414 Kč tržeb za dřevo, zatímco na polesí 8 751 Kč a v rámci celého LZ 7 626 Kč. Vůči LZ byl tedy na Klokočné průměrný výnos z 1 ha trvale vyšší o 23 %.

Svůj podíl na tomto výsledku má nepochybně i výrazně zvýšená stabilita výběrně obhospodařovaných porostů, která se od uplatnění výběrných tržeb mnohonásobně zvýšila. Podíl nahodilých a kalamitních tržeb klesl ze 3/4 rozsahu ročního etátu z období před uplatněním výběru na současných méně než 5 % z realizovaných tržeb.

Zevrubnější poznatky z rozboru dalších příčin zvýšení produkčních možností porostů při výběrném způsobu hospodaření budou uvedeny v připravovaném materiálu s pracovním názvem: Poznatky a zkušenosti ze čtvrtstoletí výběrného hospodaření na Klokočné.

Celkový efekt hospodaření

Toto závěrečné porovnání údajů o celkovém komplexu dosažených ekonomických výsledků hospodaření (vyjádřeno v PN na 1 ha obhospodařované plochy) mezi výběrným a pasečným způsobem je

sestaveno tak, že od dosažených výnosů z realizace dřeva jsou odečteny PN vynaložené na pěstební a těžební činnost.

Takto vypočtený průměrný roční efekt hospodaření za hodnocených osm let od roku 2007 dosáhl na LZ Konopiště 4 281 Kč a na DO Klokočná 5 830 Kč, tj. vůči lesnímu závodu 136 %. Zdůrazňuji ještě jednou: a to při trvalém pozvolném nárůstu porostních zásob.

Množství dalších údajů z provedeného porovnání výsledků mezi výběrným a pasečným způsobem hospodaření, dosažené na Klokočné v normálních provozních podmínkách lesů středních poloh (3.–4. vegetační stupeň, 420–510 m nad mořem, cca 600 mm ročních srážek, a to vše na kyselých a oglejených stanovištích), je v číselném i grafickém zpracování uvedeno v publikaci, vydané v červnu letošního roku k výše zmíněnému výročnímu semináři na Klokočné.

Závěr

Pro porovnání prosperity dvou základních přístupů (pasečného a nepasečného) k obhospodařování a péči o kulturní, človkem využívaný les jsem získané poznatky v tomto článku rozdělil do sedmi samostatně vyhodnocených disciplín, s výsledným skóre 6 : 1 ve prospěch výběrného způsobu hospodaření. Možná, že se někomu bude zdát takovéto hodnocení z pozice stoletého procesu vývoje lesa poněkud předčasné. Přesto jsem přesvědčen, že minimálně pro již absolvovanou část přechodu na výběrný způsob hospodaření je to výsledek jednoznačný a nezpochybnitelný. A že argumenty, které přináší přímo z provozní sféry ve prospěch ekologičtějších, ale zároveň i ekonomicky výhodnějších přístupů k péči o les a jeho bohatství mohou být pro mnohé odpovědí, případně návodem k úvahám, jak se o svůj nebo svěřený lesní majetek do budoucna zodpovědně postarat.

A ještě o jednom jsem v souvislosti s nepasečným – výběrným obhospodařováním lesa přesvědčen, že vytváří takovou hodnotovou platformu, která je zodpovědným a přijatelným řešením pro zajištění zároveň jak hospodářských, společenských, tak i ochranných zájmů o les.

Autor:

Ing. Vladislav Ferkl

člen pracovního kolektivu DO Klokočná

E-mail: v.ferkl@seznam.cz